№ 19 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 28 ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ ԵՐԿՐՈՐԴ 1919 ՏԱՐԻ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 28 ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ №19

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՁԱՅՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

Օրգան Հայ Ժողովրդական Կուսակցութեան Կենտրոնական Կոմիտէի

Խմբագրութիւնը բաց է ամէն օր առ. ժամը 9-ից մինչև 3-ը: Յօդուածները պէտք է գրուած լինեն պարզ և մի երեսի վրայ: Յօդուածները կարող են ենթարկուել փոփոխման և կրճատման: Ընդունուած յօդուածները, որոնց տակ չէ գրուած վարձատրութեան պահանջ՝ կը համարուեն ձրի:

ԳԻՆՆ Է 70 ԿՈՊԷԿ

Յայտարարութիւններն ընդունւում են ամէն լեզուով տողատեղին առաջին երեսում 75 կոպ., իսկ վերջին երեսում՝ 50 կոպ. Բժիշկների և աշխատանք փնտրողների համար որոշ զեղչ: Մահազդի համար 15 ռուբլի: Յայտարարութիւնները նոյն օրուայ թերթի համար ընդունւում են մինչև ժամը 2-ը:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
1919 թ.
ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՁԱՅՆ
ՕՐԱԹԵՐԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ 1-ԻՑ ՆՈՐ, ՄԵԾԱՑՐԱԾ ԴԻՐՔՈՎ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է.

1 ամիսը	10 ռուբ.
3 »	25 »
Հատավաճառ	70 կոպ.

Հասցէն՝ Тифлисъ, Головинскій пр. № 25.
Գրասենեակը բաց է ամէն օր առաւ. ժամը 9-ից մինչև 3-ը, բացի կիրակի և տօն օրերից: Телефонъ 10—99.

ԱԶԴ

Հայ Ժողովրդական Կուսակցութեան բոլոր անդամները յունուարի 2-ից հրաւիրւում են Կուսակցութեան բիւրօն (Головинскій пр. 25) ստանալու կուսակցական-անդամակցական վկայականներ 1919 թ. համար. 0-15

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
«Кавказское Страховое и Транспортное Общество».
Հիմնական դրամագլուխը 2,000,000 ռ.
Վարչութիւնը սրանով յայտարարում է, որ սկսել է գոյքերը կրակից ապահովագրելու ընդունելութիւնը, այն է՝ շինութիւնների, տնային շարժական կայքի, ապրանքների, փաբրիկաների և գործարանների: Վարչութիւնը գտնւում է Սոլոլակսկայա փող. № 8 տանը: Տելեֆոն № 11:
Խորհրդի նախագահ՝ Ար. Ն. Միլեան: ✦ Վարչութեան նախագահ՝ Ս. Խ. Սուլխանեան: ✦ Վերատեսուչ՝ Ա. Կ. Կելբէրէ:
(շ. ձ.) 10—4

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆ
Նախկին ասիստենտ Բերլինի և Մոսկուայի համալսարանների կլինիկաների: Մասնագէտ ներքին հիւանդութիւնների—թոքախտի և սրտի. ընդունելութիւնը՝ իր ռենտգենեան և լոյսի ու էլեքտրոբուժական կաբինետում: Հետազօտութիւնը և բժշկութիւնը X ճառագայթներով: Ամէն օր, 9—1 և 5—8 ժամը երեկ. Բեհրուտովսկայա փ., № 23: Հեռ. 7—92: 100—43

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Յ. ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ
(Նախկին Դավոս սանատորիայի ասիստենտ):
Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւնների մասնագէտ, թոքերի և սրտի հիւանդ.: Ընդունելութիւնը ամէն օր երեկոյեան ժամը 5—7-ը: Սոլոլակ, Բեհբուտովսկայա 3, հեռ. 16—69. 100—61
(ա. օ.)

ԲԺԻՇԿ
ԴՐ. Յ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
Նախկին ասիստենտ Ժընևի համալսարանի կլինիկաների և պրոֆեսոր Oltramare-ի վեներական հիւանդութիւնների մասնագիտական բուժարանի:
ՆԵՐՔԻՆ և ԿԱՆԱՆՑ հիւանդութիւն. մասնագէտ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ (ՍԻՖԻԼԻՍ, ներարկումն «606»-ի և «914»-ի), ՄԻԶԱՍԵՌԱԿԱՆ (ՀԻՆ և ՆՈՐ ՏՐԻՊԵՐ և նրա կոմպլեկացիաները) և ԿԱՇՈՒԻ ցաւերի:
Էլեկտրաբուժական կաբինետ
Ընդունելութիւնն ամէն օր, առաւ. ժ. 10-ից 1-ը, երեկ. 4-ից 6-ը: Կիրակի օրերը միմիայն ժ. 12-ից 1-ը: Կիրոչնայա, № 11: 100—22

ԸՆԹԱՑԻԿ ՀԱՐՑԵՐ

Ա.

«Հա՞յ ես»...

«Հայ ես»... —Այս մի հատիկ ամփոփ հարցականը բաւական է՝ տալու այն հոգեկան պատկերը, որ առեղծուած է Պոլսի պարիսպներից սկսած մինչև Բագու և Թաւրիզից Սիբիր. մի պատկեր, որ եզակի է իր նմանութեամբ, սարսափեցուցիչ՝ էութեամբ, աղքատ է վրձինի լուսեղէն ծաւից, թէև է որպէս ճատեռիկ ու ժլատ՝ մեղմ արտայայտութիւնների դիմաց. սակայն փարթամ է ու անհուն իր ծաւալով, հարուստ է կարմրաժեռ գոյներով և աննման իր դիւցազնական, հէքիաթական վերիվարումներով, որ իւրաքանչիւր երազողի սեփականութիւն է, բայց ոչ երբեք իրականութեան:

«Հայ ես»—հարցնում էին Թիւրքիայում ու մորթում մի ամսական երեխայից սկսած մինչև հարիւրամեայ զառամեալը, լկում էին գեղեցիկ տղաներին ու քանաքարում կանանց...

«Հայ ես»—հարցնում էին, ու մինչև հիմա էլ հարցնում են, Ադրբէջանի հանրապետութեան հաւատարիմ հպատակները և վագոններից դուրս քաշելով անմեղ երիտասարդներին՝ մորթում մայրերի իսկ աչքի առջև: Թալանում են, մերկացնում մեծ ճանապարհների վրայ, արահետներում, ձորի մէջ թէ բաց դաշտում, խարդախութեան... նալիքով այդ միևնոյն է...

«Հայ ես»... Եւ հետևող գործողութիւնների ամէն տեսակ պատասխանատւութիւնը պէտք է որոնել այս ակսիոմայի կազմութեան մէջ, ուր ամփոփուած է եղեռնի ու յանցանքի սիմուլը. դաւաճանութեան, անվստահելիութեան, անբարեխուսութեան վկայականն է այն, որ որպէս նզովք անբաժան է հայ ազգի իւրաքանչիւր անդամից ու ճակատագրից աւելի անսասան...

Ու հայ ազգը տարագրուեց դէպի հեռաւոր հորիզոններ՝ օտար երկնքի տակ որոնելու իր բաղդի աղբիւրը:

Թիւրքական արիւնարբու ռեժիմից խուսափած ամբոխներին առելցաւ և Վլադիկավկազի չարաբաստիկ ճանապարհը, որ հազար ճիւղերով ընկնում էր անյայտ ուղղութեամբ: Գնացին: Գնացին ազատագրուելու ուրիշ միջոցներով, նոր կեանքի լուսաջոյն հեռապատկերներով, սակայն արձակ ուղիների, անամպ հորիզոնի վրայ մշուշի պէս ծառացաւ «օրիենտացիան»...

Այդ «օրիենտացիան»...

Թնդանօթների որոտի տակ «օրիենտացիան» փաթաթեցին հայ փախստականների վզին, սակայն... սակայն կար և մի ուրիշ «օրիենտացիա»—բոլշևիկեան և Դենիկինեան օրիենտացիաներ...

Ու բաշխուեցին այդ հակասութիւնները՝ ոտքի տակ տալով փախստականներին, որոնք «օրիենտացիայի» համաձայնական փոխեցին պայքարի ճանապարհին...

Երբեմն այս ալիքներում դարձեալ փնտռուեց այն «յանցաւորը», որ բարեյոյս չի ճանաչուել իր իսկ յարկի տակ, ապա և պիտի սաղմախեղդուէր ամենուրեք...

«Հայ ես»—հարցրին բոլշևիկները:

«Հայ ես»—կրկնեցին կոզակները:

Ու իւրաքանչիւրն իր հակառակորդը համարելով նրան, որ անցնում էր օտար երկնքի տակ գտնելու իր ազատութիւնը, որի ճանապարհին հայի փոխարէն փռել էին «օրիենտացիան», իսկ օձիքի տեղ՝ շալակը դարսել «անտանտիզմ» ու «մոնարխիզմ», կոտորեցին ու հարցրին. «Հայ ես»...

«Հայ ես»-ի արձագանգն աւելի ...ժգին հնչեց, երբ ծագեց հայ-վրացական «պատերազմը». մի գաւառամասի Թիւրիմաց կոնֆլիկտը բաւական էր, որ «Հայ ես»-ը կրկնուէր նաև Բորչալուից սկսած մինչև Բաթումի կայարանները:

Եթէ Թիւրքիայում գերում ու ...ժամանակիր աշխատանքների էին տարագրում հայ «յանցաւորներին»—դա նախ ամբողջ աշխարհի կողմից համարւում էր վանդալիզմ ու վայրենութիւն, ապա, բացի այն, ... ժողովուրդը ցեղականօրէն դեռ ... հեռու էր քաղաքական աշխարհահայեացքներ ընդգրկելուց, կառավարութիւնը փաշայական էր, ... ազգայնական ու միապետական, այլ ոչ դեմոկրատիկ. եթէ Բագուի երկաթուղային ճիւղը վտանգած էր և մինչև օրս էլ անապահով դա նոյնպէս շնորհիւ թիւրքական ագենտների, իսկ ռուսական ներկայ անիշխանութիւնն ... րանում է անգամ իր անձնատուութիւնը...

Հապա Վրաստանը...

Վրաստանը ոչ ունի Թիւրքիայի ... յաղթանակութիւնը, ոչ նրա գաղափարական համակիրն է, որ ... արկուի որևէ պրոպագանդայի և ... էլ Ռուսաստանի պէս ապրում ... դրաման, որ ... տարաւորութիւն տար նրան որոնելու՝ ի դէմս «Հայ ես»-ի...

Վրաստանի կառավարութիւնն անհրաժեշտ համարելով թիկունքը մաքրել «անբարեյոյս տարրերից»՝ իր հրամանով պարտաւորեցնում էր զինուորական տարիքի «Հայաստանի հպատակութիւն» ունեցող հայերին «ռազմագերուել...

Եւ ռազմագերուեցին... առանց «հպատակութեան» խտրութեան՝ մթերքով լի զամբիւղները ձեռներին, ամբողջ իրենց եկամուտներով և, ի հարկէ, լրիւ հագուստով, սակայն Քութայիս հասան կիսամերկ, իսկ վերադարձան Թիֆլիս՝ բոլորովին մերկ, կամ մի տոպրակի պատառոտուած կտորով ծածկած իրենց ամօթանքութիւնը: Սա կատարուեց առանց վերապահութեան՝ Աւճալայից սկսած մինչև Քութայիսի դատաւորը կայանը: Եւ անվիճելի փաստ է:

Չեմ խօսում Եւրոպական գերիների մասին, նոյնիսկ Թիւրքիայում գերուած հայերի մասին, որոնք վերադարձան շատ աւելի շքեղ վիճակում, այլ խօսքս Հայաստանում գերուած վրացիների մասին է, որ «բացարձակօրէն ապրում էին հիւրանոցներում և ճաշում հայ զինուորներից լաւ»:

Այսօր կոնֆլիկտը հարթուած է ու Թիւրիմացութիւնը պարզ. հարկաւոր է անշուշտ մեր դրացիական բարի յարաբերութիւններն ուղղել:

Վրաստանի կառավարութիւնն իր հերթին արդէն միջոցներ է ձեռք առել վերջին դէպքերի յանցագործ տարրերին պատասխանատւութեան ենթարկելու, սակայն, արդեօք, նա գիտէ, որ այս րոպէին անգամ Թիֆլիսի շատ փողոցներում դեռ եւս հնչում է անդադար:

«Հայ ես»...

Մենք կը խնդրէինք նախ և առաջ վերջ տալ այս տգեղ հարցին, որովհետև նա հնչում է այնպիսի արտակարգ կոպտութեամբ ու մաղձով, որ աւելի վիրաւորական է և աւելի խիստ՝ քան մահն ու զէնքի ոսկումը:

Հ. Պետ.

ԿԱՐԵՒՈՐ ԼՈՒՐԵՐ

Լուրեր Թիւրքիայից:
Ժողովուրդների լիգան:
Միապետական շարժում Պորտուգալիայում:
Ընտրութիւնները Գերմանիայում:

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ

Լենինի օրգան «Правда»-ն հաղորդում է, որ Խորհուրդների իշխանութիւնը մտադիր էր Պարիզ ուղարկել մի պատուիրակութիւն, որը մասնակցելով խաղաղութեան կոնֆերանսում, պիտի հանդէս գար որպէս ամբողջ Ռուսաստանի ներկայացուցչութիւն: (Վ. Հ. Գ.)

ՖԻՆԼԱՆԴԻԱՅՈՒՄ

Ֆինլանդական Սէյմը ընդունել է պարտադիր զինուորական ծառայութեան օրինագիծը: (Վ. Հ. Գ.)

ԳԻԲՐԱԼՏԱՐԻ ԶԻՋՈՒՄԸ

Պարիզի «Պոլիտիկէն» օրաթերթը հաղորդում է, որ Անգլիան կը զիջէ Գիբրալտարը, որովհետև ներկայումս, երբ պատերազմող կողմերի զրահատակ ... կատարելագործուած թնդանօթներ, որոնց համար հեռաւոր տարածութիւնները ոչ մի նշանակութիւն չունեն, այդ բերդը արդէն չունի առաջուայ արժէքը: Հաւանական է, որ Գիբրալտարի փոխարէն Անգլիան գրաւի Ցեյտան կամ Մարոկոյի ափերում մի ուրիշ աւելի համապատասխան վայր:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՀՐԱՄԱՆԸ

Գեներալ-մայոր Անդրանիկը Վարանդի, Տիգակի, Խաչենի և Ջևանշիրի զինուորական հրամանատարներին, բոլոր կոմիսարներին և հայ ազգաբնակութեանը դիմել է հետևեալ գրութեամբ. «Այս հրամանը ստանալուն պէս խիստ և եթ դադարեցնել բոլոր ռազմական գործողութիւնները թուրքերի և թաթարների դէմ: Դաշնակիցները պահանջում են մեզնից անյապաղօրէն վերջ տալ ռազմական գործողութիւններին: Ինձ մօտ եկան Դաշնակիցների ներկայացուցիչները—անգլիական և ֆրանսիական սպաներ և յայտնեցին, որ արդէն որոշուած է Կովկասում ոչ մի պատերազմ թոյլ չտալ: Թիւրք զօրքերը պէտք է հեռանան. Բագուն և Բաթումը գտնւում են անգլիացիների ձեռքում և նրանք շարժւում են արդէն դէպի Թիֆլիս: Բոլոր հարցերի վերջնական լուծումը պիտի կայանայ խաղաղութեան կոնֆերանսում: Գեներալ Տոմսոնը իր մի նամակում, որ նա գրել է ինձ, յայտնում է, որ այսուհետև ռազմական բոլոր գործողութիւնները կարող են շատ վատ ազդեցութիւն ունենալ հայկական հարցի վերջնական վճռակի վրայ»:

ՏԵՂԱՀԱՆ ՍԲՈՒԱԾ ՅՈՅՆԵՐԸ Կ. ՊՈԼՍԻՑ

Կ. Պոլսի Ենիքեօյ կոչուած արուարձանից տեղահան արած լինելով 8000 յոյն, նրանցից 6000-ը մեռել են տաժանքներից և ամէն տեսակ զրկանքներից մէջ աքսորում, իսկ 2000-ը հազիւ կարողացել են վերադառնալ իրենց տեղերը («Բիւզանդիոն»)

ՅՈՅՆ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլսում լուրջ ձեռնարկութիւններ են սկսել յոյն-հայկական բարեկամութեան համար: Յունական բոլոր թերթերը ջերմ և համակրական յօդուածներ են նուիրել այդ առթիւ: («Ren.»)

ՄԵՐԺՈՒՄ ԵՆ ԵՏ ՏԱԼ

Ադանայից ստացուած մի հեռագիր հաղորդում է, որ հայ ազգային այն կալուածները, որոնք գրաւել էին թիւրքերը՝ հայերին բռնի տեղահան անելուց յետոյ—այժմ վերադարձնել չեն ուզում: («Ժամանակ»)

ԹԵՐԹԵՐԸ ԴԱՏԻ ՏԱԿ

Կ. Պոլսի «Ենի գազէթա», «Ենի գիւն», «Ժողովուրդ» և «Արևմարտ» թերթերը, հրատարակած լինելով գրաքննիչի՝ նախապէս արգելած յօդուածներ և լուսանկարներ—պատերազմական ատեանի կողմից պատասխանատւութեան և դատի են կոչուել: («Ren.»)

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ — Թիֆլիս, 28 յունուարի

ՑԵՂԱՇՐՋՈՒՄ ԹԷ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Մեր տնաբոյս սոցիալիստները շարունակ պնդում են, թէ հայոց ազգային քաղաքականութիւնը պիտի, որպէս ելակէտ, ընդունի այն հանգամանքը, որ Եւրոպայում (ըստ «Մշակ»-ի) շուտով, ոչ ուշ, քան այս գարնանը պիտի բռնկի մեծ սոցիալական յեղափոխութիւն, ուստի Հայաստանի կառավարութիւնը հենց այժմեանից պիտի համակերպուի այդ հանգամանքին։ Այսպիսի նկատառումներով էին, ի միջի այլոց, հիմնաւորում և սոցիալ-դեմոկրատները, և սոցիալիստ-յեղափոխականները իրենց կտրուկ պահանջը, որ Հայաստանի դահլիճի մէջ արտաքին գործերի պորտֆելը տրուի սոցիալ-դեմոկրատիայի ներկայացուցչին։

Մենք արդէն առիթ ենք ունեցել պարզելու, որ այն փաստերը, որոնցով մեր հակառակորդները ճգնում են ապացուցել, թէ Եւրոպայում կրկնւում է այն, ինչ որ արդէն կատարուել է Ռուսաստանում, բոլորովին համոզեցուցիչ չպիտի համարել, և որ մեր սոցիալիստները միանգամայն սխալւում են, կարծելով, որ Եւրոպայի տարբեր կուսակցութիւնները նմանւում են ռուսական հոսանքներին։

Այժմ, երբ կատարուել են ընտրութիւնները Անգլիայում և Գերմանիայում, մենք հնարաւորութիւն ունենք աւելի որոշակի ու կտրուկ կերպով պնդելու, որ, թէև Արեւմուտքում նկատւում է ուժեղ ժողովրդական շարժում, ուղղուած դէպի սոցիալական լայն ու արմատական բարեփոխութիւնները, սակայն, այդ շարժումը ոչ մի կապ չունի այնպիսի քաղաքական յեղաշրջումների հետ, որոնց մասին երազում են մեր կիսալենինականները։

Այդ տեսակէտից շատ բնորոշ են Գերմանիայում կատարուած Սահմանադիր Ժողովի ընտրութիւնները, այն Գերմանիայում, որը արդէն ապրում է յեղափոխական պրոցեսը և պիտի որ արդարացնէր մեր սոցիալիստների նախագուշակութիւնները։

Ինչպէս հաղորդում է գերմանական հեռագրական գործակալութիւնը, ընտրութիւնների արդիւնքների նախնական հաշուից պարզւում է, որ չափաւոր սոցիալ-դեմոկրատները (Շէյդեմանի խումբը) ստացել են 164 տեղ, անկախ սոցիալ-դեմոկրատները (Հաազէի յեղափոխական խումբը) — 24 տեղ, այսինքն երկու սոցիալիստական հոսանքը միասին ստացել են 188 տեղ։

Իսկ բոլոր ոչ-սոցիալիստական, այսպէս կոչուած «բուրժուական» կուսակցութիւնները ստացել են 233 տեղ։

Այս թուերից արդէն պարզ երեւում է, որ Գերմանիայում կատարուող դէպքերը ոչ մի նմանութիւն չունեն Ռուսաստանում կատարուած և դեռ շարունակուող յեղափոխական պրոցեսի հետ։

Բաւական է յիշել, որ Ռուսաստանի Սահմանադիր Ժողովի ընտրութիւններին քուէների ճնշող մեծամասնութիւնը ստացել էին սոցիալիստ-յեղափոխականները և մենշեւիկները, այսինքն [illegible] ստացել է ձայների մի չնչին քանակ, գրաւելով միմիայն 24 տեղ. Ռուսաստանում բաւականաչափ քուէներ էին ստացել բոլշեւիկները, իսկ գերմանական բոլշեւիկեան «Սպարտակ» խմբի անունն անգամ չի յիշւում բերածս հեռագրի մէջ. Ռուսաստանում Պլեխանովի խումբը և կադետները բոլորովին տապալուեցին ընտրութիւնների ժամանակ, իսկ Գերմանիայում չափաւոր սոցիալ դեմոկրատական հոսանքը, որը Պլեխանովի ուղղութիւնից անհամեմատ աւելի կոմպրոմիսային է, և մօտենում է կադետներին, ստացել է բոլոր կուսակցութիւնների շարքում ամենաշատ ձայն. և, վերջապէս, Ռուսաստանում ճնշող քուէների ջախջախիչ մեծամասնութիւնը սոցիալիստական էր, իսկ Գերմանիայում 188 բոլոր սոցիալիստական հոսանքների պատգամաւորների դէմ ընտրուած են 233 «բուրժուական» պատգամաւորներ։

Եւ եթէ գերմանական հեռագրական գործակալութեան տեղեկութիւնները մենք բացատրենք ռուսական տերմիններով, ըստ յիշուած հեռագրի երկրորդ մասի, գերմանական կառավարչական մեծամասնութիւնը կազմելու են կադետները (Շէյդեմանի ուղղութեան սոցիալիստները և ձախակողմեան ազատամիտ, ռամկավարական կոչուած, այսինքն «բուրժուական» կուսակցութիւնը)։

Իսկ այն տեղեկութիւններից, որ ստացւում են Գերմանիայի զանազան պետութիւնների տեղական պարլամենտների ընտրութիւնների մասին, պարզւում է, որ բոլշեւիզմը և կիսաբոլշեւիզմը ույժ ունի միմիայն Պրուսիայում

Այսպիսով ուրեմն, Գերմանիան, որը, կարծես, արդէն սկսել էր այն յեղաշրջումը և որը պիտի կատարեն, ըստ մեր տնաբոյս սոցիալիստների քաղաքական բեցեպտների, Եւրոպայի բոլոր ժողովուրդները, գալիս է ապացուցելու, որ Եւրոպայում շատ բան է կատարւում, բայց ոչ այն սոցիալիստական կատակլիզմը (յեղաշրջում), որի գալուստը աւետում են բոլոր ժողովուրդներին Չխէիձէներն ու Ջորդանիաները։

Եւս առաւել ուշագրաւ են Անգլիայի պարլամենտական ընտրութիւնները, որոնց հիման վրայ կազմուել է և նոր կօալիցիան կառավարութիւն։ Այդ կառավարութեան կազմի մէջ, Լլոյդ Ջորջի գլխաւորութեամբ, մասնակցում են բոլոր անգլիական կուսակցութիւնները։ Թէև պարլամենտում ճնշող մեծամասնութիւնը պատկանում է երկու հին անգլիական կուսակցութիւններին — ազատամիտներին և պահպանողականներին, բայց կառավարութեան կազմի մէջ 6 տեղ է տրուած բանւորական կազմակերպութիւններին։ Բայց ամենաարմատական քայլը, որ արել է անգլիական նոր կառավարութիւնը, այն է, որ դահլիճի մէջ Հնդկաստանի գործերի մինիստրի օգնականի պաշտօնը յանձնուել է Հնդկաստանի ամենատաղանդաւոր ներկայացուցիչ և պարագլուխ Սինհային, միաժամանակ Սինհան ստացել է Գէորգ V-ից պերի (լորդի) կոչումը։

Այսպիսով, Անգլիայում պատերազմից յետոյ էլ պահպանւում է ,,քաղաքացիական հաշտութիւն'' կոչուած բոլոր անգլիական կուսակցութիւնների միութիւնը, և այդ հաշտութիւնը նոր կառավարութեան կազմի մէջ ստանում է էլ աւելի խորիմաստ շարունակութիւն, քանի որ նրա մէջ մասնակցում է Հնդկաստանի բուն ժողովրդի ներկայացուցիչը։

Ահա իրական կեանքի պատասխանը մեր մշակական ու դաշնակցական սոցիալիստներին։

ՂՈՆԻԱՅԻ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Իզմիրի առաջնորդ Ինճէեան սրբազանին կ. Պոլսից ուղարկել են Ղոնիա, այնտեղ գտնուող աքսորականներին ազատելու սովից և իրենց տեղերը փոխադրելու։ «Ժողովուրդ» թերթը հաղորդում է, որ Իզմիրի հայերը իրենց առաջնորդի տրամադրութեան տակ են դրել 9000 ոսկի այդ նպատակի համար և խոստացել են շարունակել օգնել, եթէ պէտք լինի։

ՍԻՐԻԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Սիրիայի կենտրոնական կոմիտէի նախագահ յայտնի արաբ գրող Շէքրի Գանէմը (հեղինակ ,,Անթար'' պիէսի) Կլէմանսոյին ուղղած լինելով մի նամակ և խնդրած լինելով որ չը մոռացուի Սիրիան, Կլէմանսոն պատասխանել է, որ Ֆրանսիական հասարակապետութիւնը երբէք ,,չէ մոռցած Փոքր-Ասիոյ ճնշուած ազգերու համար իր ունեցած աւանդական քաղաքականութիւնը։ Ֆրանսիան պատրաստ է իբր իր սեփական գործ՝ պաշտպանել Սիրիական խնդիրը։ Սակայն միջազգային խնդիրները առժամեայ համաձայնութիւնով չեն կրնար լուծուիլ, այլ անոնց լուծումը պիտի տայ Հաշտութեան Համաժողովը»։ (,,Ժամանակ'')

ԻԵՐ ՊՈԼՍՈՒՄ

Մեր ստացած տեղեկութեանց համաձայն, ամերիկեան, ֆրանսիական և անգլիական Կարմիր Խաչի ընկերութիւնները, եղած դիմումի վրայ, որոշած են հինգ շոգենաւեր ղրկել Պոլիս, նպատակ ունենալով նիւթական և բարոյական ամեն օժանդակութիւն ընելու հայ տարագրեալներին։ Կարմիր Խաչի անդամ և անդամուհիները պիտի երթան գաւառ, իրենց ձեռքով մատակարարելու տարագրեալներուն սնունդ, դեղ, դարման և այլն։ Այդ շոգենաւերը արդէն հասել են Պոլիս։

(,,Ժամանակ'')

ՄԻՆԱՍ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

Մինաս Բերբերեանի որդին և այրին դիմել են հանգուցեալի ընկեր և բարեկամ պ. Երուանդ Տէր-Մինասեանին մի գրութեամբ, որի մէջ յայտնում են հետեւեալը.

«Մտադրութիւն ունենալով որեւէ ձեւով յաւերժացնել մեր անմոռանալի Մինասի, սիրելի Երուանդ և սիրասուն Մարգարտի յիշատակը, մենք ցանկանում ենք հանգուցեալի թանկագին և հարուստ գրադարանը նուիրաբերել մի հայկական հաստատութեան, որպէսզի յատուկ պահարանների մէջ և յատուկ մակագրութեամբ պահուի այն միշտ՝ ի վայելումն հայ գրագէտների և գրասէրների։ Ուստի և դիմում ենք Ձեզ, իբրև մեր սիրելի Մինասի մտերիմ ընկերոջ և բարեկամի և խնդրում, որ յանձն առնէք այդ գործի ամբողջ հոգացողութիւնը՝ ընտրելով յարմարագոյն հաստատութիւնը և կարգադրելով հանձնուելը, որի համար և [illegible] ենք Ձեզ ամեն երախտապարտութիւն»։

Յովհաննէս Բերբերեան
Մարիամ Բերբերեան

«Ժողովրդի Ձայն»-ի խմբագրութիւնը շնորհակալութեամբ ընդունում է ձրի կամ փոխանակութեամբ Բագուի, Ռուսաստանի, Հիւսիսային Կովկասի և Արտասահմանի թերթեր։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՎՐԱՑ ՀԵՌԱԳՐԱԿ. [illegible])

ԲՈԼՇԵՒԻԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Ինտերնացիոնալիստական կոնֆերենցիա

ԼՈՆ, 24 յունուարի. — Աշխատանքի ընդհանուր կոնֆերենցիան փետրուարի 3-ից մինչև 10-ը Բեռնում գումարելու է պրոֆեսիոնալ միութիւնների ինտերնացիոնալիստական կոնֆերենցիա։

Բեռլինի զոհերի թիւը

Բեռլինից հաղորդում են, որ սպարտակեանների դէպքերը գրաւելու միջոցին կառավարական զօրքերը գործադրել են բազմաթիւ գնդացիրներ և թնդանօթներ։ Զոհերի ընդհանուր քանակը հասնում է 600-ի։ Շարժման մասնակցել են 20,000 հոգի։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Բանւորական կուսակցութեան տեղը

Լոնդոնի թերթերը հաղորդում են, որ Համայնքների Պալատի նախագահը իր համաձայնութիւնն է տուել, որ բանւորական կուսակցութեան պարագլուխները գրաւեն օպպոզիցիայի համար յատկացրած տեղերի առաջին նստարանները։

Իռլանդիայի պահանջներ

Կազմակերպուել է Իռլանդական կենտրոնական կուսակցութիւն Սինն Ֆէյնի նախագահութեամբ։ Կուսակցութիւնը պահանջում է ինքնավարութիւն կայսրութեան ներքին կեանքում և շրջանային ինքնավարութիւն Իռլանդիայի համար իր գաւառական խորհուրդներով հանդերձ։

Պատերազմական դրութիւն Համբուրգում

Շնորհիւ սպարտակեանների շարժման՝ Համբուրգում յայտարարուած է պաշարողական դրութիւն։

Մոնարխիզմը Պորտուգալիայում

Պորտուգալիայից ստացուած տեղեկութիւնները շատ հակասական են։ Լիսաբոնից հաղորդում են, որ այնտեղի գարնիզոնի մեծ մասը ընդունել է միապետութիւն և որ միապետականները գրաւել են անթել հեռագրի կայարանը, որ գտնւում է Լիսաբոնի մօտ։ Միւս կողմից լուրեր կան, որ միապետական շարժումը Լիսաբոնում արդէն ճնշուած է։

Հաշտութեան կոնֆերանսի մասնաժողովները

Հաշտութեան կոնֆերանսին մասնակցող պատուիրակները բաժանուել են հետեւեալ մասնաժողովների. I. Ժողովուրդների լիգայի մասնաժողովը, II. Պատերազմի պատասխանատուութեան, III. Վերահաստատման, IV. Բանւորական-ինտերնացիոնալիստական. V. Նաւահանգիստների, ջրային և երկաթուղային հաղորդակցութիւնների մասնաժողովներ։

Շլեզվիգը միանում է Դանիային

Կենտրոնական Շլեզվիգը խնդրում է թոյլ տալ իրեն միանալ Դանիային և ներկայացրել է Դանիայի կառավարութեան այս առթիւ իր ազգաբնակութեան կողմից կազմած մի խնդրագիր։

Ժողովուրդների լիգան

Շաբաթ օրուայ նիստում խաղաղութեան կոնֆերանսը անցաւ ժողովուրդների լիգային վերաբերւող հարցերի քննութեանը։ Ընդունուած է հետեւեալ բանաձեւը. «Քննելով ժողովուրդների լիգային վերաբերեալ առաջարկութիւնները՝ կոնֆերանսը որոշում է. 1) Համաշխարհային հանգստութիւնը պահպանելու համար, որը Դաշնակից ազգերը այսուհետև պիտի երաշխաւորեն հաստատել, կարեւոր է կազմակերպել ժողովուրդների լիգա՝ միջազգային միութեան օրգան։ որը թէ երաշխաւորի ընտրուած որոշումների իրագործումը և կանխէ(?) ապագայ պատերազմը։ 2) Այդ լիգան, որի հաստատումը հաշտութեան պայմանագրի հիմնական կէտն է, պիտի մատչելի լինի բոլոր քաղաքակրթուած ազգերի համար, որոնք կարող են ի կատարածել նրա որոշումները։ 3) Լիգայի անդամները պարբերաբար պիտի ժողովուեն համախորհրդակցութիւնների և նրանք պիտի ունենան մշտական կազմակերպութիւն և քարտուղարութիւն լիգայի գործերին մի համախորհրդակցութիւնից մինչև միւսը։

Կոնֆերենցիան այս նպատակով նշանակում է մի յանձնաժողով Դաշնակից պետութիւնների ներկայացուցիչներից՝ Լիգայի կազմակերպութեան և լիազօրութիւնների մանրամասն մշակման մասին։

Գերմանական Սահմանադիր Ժողովի ընտրութիւնները

Գերմանական Սահմանադիր Ժողովի ընտրութիւնների նախ-

Լ Ո Ռ Ի*)

(Պատմական ակնարկ)

III

Արաբական տիրապետութեան շրջանում Հայաստանում առանձնապէս զօրանում են Բագրատունի իշխանները՝ ձեռք բերելով քաղաքական կալուածքներ Հայաստանի զանազան կողմերում, նաև Գուգարքում։ Նրանք 8-րդ դարում արդէն, հետեւելով Մամիկոնեաններին, փորձում են թօթափել արաբական լուծը. յիշենք միայն Բագրատունի Սմբատ սպարապետի նշանաւոր ապստամբութիւնը Կենտրոնական և Բարձր Հայաստանում, որի մասին պատմում է Ղեւոնդ պատմագիրը։ Ապա 782 թ. նրա որդիքն ապստամբութեան դրօշը բարձրացնում են Տաշիր գաւառում (Լոռում), մաքրում են Տաշիրն և հարևան Աշոց և այլ գաւառները արաբացիներից։ Բայց այս ապստամբութիւնները, որ շարունակւում են մինչև 9-րդ դարի կէսերը, վերջնական յաջողութիւն չեն ունենում. որովհետև արաբական ույժը դեռ շատ մեծ էր։ Բագրատունիք դառնում են միայն իշխանաց իշխան կամ Հայաստանի իշխան. մինչև որ վերջապէս 887 թ. ամենքից սիրուած և յարգուած Աշոտ Բագրատունին, որ 859 թուից Հայաստանի իշխանաց իշխան էր, թագաւորում է Հայաստանում։

Աշոտ Ա. Թագաւորի ձեռքի տակ միանում են Մեծ Հայաստանի բոլոր մասերը. նա իրեն հնազանդեցնում է, — ինչպէս գրում է ժամանակակից պատմաբան Յովհաննէս կաթողիկոսը, — հիւսիսային կողմերը, Կովկասեան մեծ լեռան ծործորներում և հովիտներում ու երկայնաձիգ ձորերում բնակուող ցեղերը, նուաճում է նաև Գուգարքի ափխազրոյդ բնակիչներին և Ուտի գաւառի աւազակաբարոյ մարդկանց... և առաջնորդներ ու վերակացուներ է կարգում նրանց վրայ»։ Լոռին ուրեմն, իբրև Գուգարքի մաս, հենց սկզբից մտնում է Հայոց թագաւորութեան մէջ իբրև Հայաստանի մի անբաժանելի մաս, ինչպէս որ էր մինչև Աշոտ Ա. Թագաւորը։ Բայց այդ՝ Հայոց թագաւորութեան սահմանները հենց սկզբից ընդարձակւում են դէպի հիւսիս, Կովկասեան լեռները։

Այս նորակազմ թագաւորութեան համար, սակայն, հեշտ չէր միշտ զսպած պահել փառասէր իշխաններին։ Աշոտի կեանքի վերջում ծագում են ապստամբութիւններ։ Գուգարքի ապստամբներին հնազանդեցնելու համար՝ թագաւորն ուղարկում է իր որդի Սմբատին, որ Հայաստանի իշխանաց իշխանի տիտղոսն ունէր։ Սմբատը մեծ զօրքով մտնելով Գուգարք՝ նորից նուաճում է Գուգարաց կողմերի ապստամբներին և նստում է Շամշուլդէ բերդում և այս «բերդն ու բերդի շուրջն ապրող ցեղերը իր սեպհականութիւնն է դարձնում», ասում է պատմագիրը։ Այնուհետև այս Շամշուլդէ բերդը 157 տարի շարունակ դառնում է Գուգարքի քաղաքական կեդրոնը։

Շամշուլդէն, որի աւերակները մնում են, մի ապառաժի(?) բերդ է ընկած Խրամի ձախ ափին, Խրամ և Մաշաւերա գետերի մէջ, որոնք իրենց խառնուրդով և քարափների անդնդախոր բնական պարիսպներով երեք կողմերից պատում են բերդը։ Արևմտեան կողմից միայն՝ կիսով չափ փլած հաստ պատի մէջտեղով բաց է մի դուռն։ Բերդի ներսում կայ մի փոքրիկ մատուռանման եկեղեցի, որ կոչւում է «Բերդի ս. Աստուածածին», ուր ուխտ են գնում մօտիկ հայ Շամշուլդէ գիւղի բնակիչները։ Ղ. Աղայեանը «Յարութին և Մանուէլ» վէպի մէջ, որից առնուած է Շամշուլդէ բերդի վերեւում դրած նկարագիրը, աւելացնում է, թէ եկեղեցու ներսում աջ կողմը կանգնեցրած է մի սեպաձեւ քարակոփ լայն ու երկայն որձաքար, որի վրայ եղած արձանագրութեան խօսքով նա անուանւում է «Ջուհար Խաչ» և շինուած Սմբատ իշխանի ձեռքով մեկնից (վէպը գրելու ժամանակից) մի հազար տարի առաջ։ Այս թիւը համապատասխանում է այս բերդի նուաճելու միջոցին Սմբատի ձեռով։

Որ Շամշուլդէն է դառնում Գուգարքի կեդրոնը, այդ ցոյց է տալիս, որ Հայոց Բագրատունի թագաւորութեան սկզբում Գուգարքի սահմանները ընդարձակուած են եղել դէպի հիւսիս, նրա մէջ մտել է և Խրամ գետի ձախ ափը, դուցէ և Ալ գետի հովիտը։ Խրամ գետի աջ կողմում, դէպի հարաւ, ինչպէս տեսանք, հնագոյն ժամանակներից ի վեր հայեր էին բնակւում. իսկ նոյն գետի ձախ կողմում և դէպի հիւսիս, ինչպէս և Գուգարքի մի քանի կողմերում բնակող ցեղերն այլազգի էին։ Նոյնը այսպէս է երեւում Յովհ. կաթողիկոսի խօսքերից, որ լաւ ծանօթ էր այդ կողմերին, երկար ապրած լինելով Գուգարքում, ապա և վրաց Ատրներսեհ թագաւորի մօտ, որ իր բարեկամն էր։

Նա մի տեղ գրում է. «Մեր (հայերի) վրացիները և մեր շուրջն եղած ցեղերը՝ յունականները և եգերացիները և գուգարացիները և ուտէացիները, Կովկասի սարերում բնակող հիւսիսային ցեղերը»... օգտուելով այն հանգամանքից, որ Ատրպատականի ոստիկանը մտել էր Հայաստան և երկպառակութիւն ձգել իշխանների մէջ, իրենք էլ իրենց կողմից սկսում են աւերմունքներ գործել։ Դուցէ այս այլազգի գուգարացիները վրացական ցեղերից են եղել, բայց ոչ վրացի. որովհետև Յովհաննէս կաթողիկոսը տարբերում է գուգարացիներին վրացիներից. ուրիշ տեղ նա գրում է, թէ Աշոտ թագաւորը կռւում էր ոչ միայն «Սմակինոսների», այլ և վրացիների և գուգարացիների դէմ»։

* *
*

Շուտով մտնում է Աշոտ Ա. Թա-

*) Տես «Ժողով. Ձայն» № 18.

նական հաշիւը ցոյց է տալիս հետևեալ արդիւնքը.

Ընտրուած են՝

Սոցիալ-դեմոկրատ մեծամասնութիւնից	164 հոգի
Անկախ սոցիալիստներ	24 »
Գերմանական դեմոկրատական կուսակցութիւնից	77 հոգի
Քրիստոնէական ժողովրդական կուսակց. (կենտրոն)	88 հոգի
Գերմանական ժողովրդ. կուսակցութիւնից	23 հոգի
Գերմանական ազգային ժողովր. կուսակցութիւնից	34 հոգի
Գիւղացի դեմոկրատներ	5 »
Գիւղացիակ. միութ.	2 „
Բանուորներից	4 ,,

Գերմանական Սահմանադիր Ժողովի մեծամասնութիւնը երևի կազմուելու է սոցիալ-դեմոկրատներից ու գերմանական դեմոկրատներից, որոնց հետ կը միանան նաև գիւղացի դեմոկրատները։ Այդպիսով կը կազմուի մօտ 250 հոգուց բաղկացած մի բլոկ։

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Լեհաստանի վերածնութեան համար

Նիւ-Եօրկից հաղորդում են, որ այնտեղ կազմակերպուել է մի մասնաժողով Ամերիկայի լեհացիներին աջակցելու նպատակով, որպէսզի նրանք կարողանան օգնել լեհ ժողովրդին նրա անտեսական և արդիւնաբերական վերածնութեան գործում։

ԲԱԳՈՒ

ՄԻՔԱՅԷԼ ՊԱՊԱՋԱՆԵԱՆԻ ՃԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐԸ

Յունուարի 21-ին և 24-ին Բագուի թեմական դպրոցի և խրատարանական միութեան շէնքում Հայ Ժողովրդական Կուսակցութեան կենտրոնական [illegible] պայի պատգամաւորութեան անդամ Միքայէլ Պապաջանեանը կարդացել է դասախօսութիւններ, նկարագրելով Հայաստանի քաղաքական և տնտեսական դրութիւնը և շեշտելով էական նշանակութիւնը Հայաստանի համար նոր և կարող ուժերի շինարարական գործն առաջ տանելու համար։

ԳՆԴԱՊԵՏ ՇԱՐԴԻՆԵԻՆ

Մօտ օրերս Թիֆլիսից Բագու է գալու. Ֆրանսիական միսսիայի նախագահ գնդապետ Շարդինյին, որը մի քանի օր Թալուց և Բագուի դրութեան հետ ծանօթանալուց յետոյ կրկին պիտի վերադառնայ Թիֆլիս։

—

ԴԱՐՁԵԱԼ ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ ԲԱԳՈՒ—ԹԻՖԼԻՍ ԳԾԻ ՎՐԱՅ

Բագուից Թիֆլիս եկողները պատմում են, որ մինչև օրս էլ, չընայած Դաշնակիցների ներկայութեանը, Բագու-Թիֆլիս երկաթուղագծի վրայ վայրագօրէն շարունակւում են հալածանքները հայերի դէմ։ Ջանդեան կայարաններում վագոններից դուրս են հանում հայերին, թալանում են, և շատ անգամ բարբարոսին մերկացնելով տանում են անյայտ է ուր։ Բագուի „Наше Время" թերթում (№ 19) տպուած է մի պարոնի պատմուածքը, որն արձանագրուած է Հայոց Ազգ. Խորհրդում. Այդ պատմուածքի բովանդակութիւնը մենք կը տանք մեր թերթի վաղուայ համարում, որպէսզի ընթերցողները պարզ տեսնեն, թէ ինչ դրութիւն է տիրում երկաթուղու վրայ։

—

ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ ՎՐԱՍՏԱՆԻՆ

Ադրբէջանի կառավարութիւնը դիմել է Վրաստանի կառավարութեանը և խնդրել է մշակել մի այնպիսի կանոն, որով հնարաւոր լինի Բագուի բոների և Ադրբէջանի բոների փոխանակութիւնը մի անգամ ընդ միշտ կարգաւորել։

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Մեր թղթի գրաւումը.— Ուրբաթ, յունուարի [illegible] կառավարութեան կարգադրութեամբ Վաճառականական բանկի պահեստից գրաւուած է «Ժողովրդի Ձայնի» թղթի պաշարից 17 կիպ՝ կառավարութեան պարլամենտական թերթի և գալիք Սահմանադիր Ժողովի ընտրութիւնների կարիքների համար։

◆ Գաղթականների վերադարձը. Երէկ Թիֆլիսից դէպի Հայաստան մեկնեց մի գնացք ևս, տանելով մօտ 1,200 հայ գաղթականներ։ Այսուհետև հնարաւորութիւն կայ շաբաթը երկու նման գնացք ուղարկել դէպի Հայաստան, որոնք տանելու են բացառապէս գաղթականներ։

◆ Բժ. Ցիցիանովի մահը.— Բծաւոր տիֆից վախճանուեց Արամեանցի հիւանդանոցի աւագ օրդինատոր բժ. Ցիցիանովը։

◆ Կառավարութեան նախագահի մեկնումը.— Վրաց կառավ. նախագահ Ն. Ն. Ժորդանիան մեկնեց Բաթում։

◆ Հայ գերիների հայրենիք վերադառնալու համար.— Վրաստանի ներքին գործերի մինիստրութեան դիւանապետը ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրութիւնից խնդրել է, որ կառավարութեան որոշման համաձայն, Բաթումի Հայոց Ազգային Խորհրդի տրամադրութեան տակ դրուեն մի քանի վագոններ Նոթանեբի կայարանից՝ Աւստրիայից և Գերմանիայից եկած հայ ռազմագերիներին հայրենիք ուղարկելու համար։ Մանրամասն լուրերի համաձայն, ներկայումս Սև ծովի շրջանում գտնւում են 10,000-ի չափ գերիներ։

◆ Ռուսաց Ազգային Խորհրդի ներկայացուցիչները Դաշնակիցների մօտ.— Անդրկովկասեան Ռուսաց Ազգային Խորհրդի ներկայացուցիչները նախագահ Լեբեդևի գլխաւորութեամբ այցելեցին անգլիական և ֆրանսիական միսսիաներին և ունեցան երկարատև զրոյց մի քանի կարևոր խնդիրների շուրջը։

◆ Վրացերէն հեռագիր.— Վրաստանի երկաթուղու հեռագրական մասի կառավարիչ Բուլթարաձէն յայտնել է բոլոր երկաթուղային հիմնարկութիւններին, որ վրացերէն տառիչ մեքենաներ ձեռք բերելու հետևանքով վերացուած է վրացերէն հեռագրերի ընդունելութիւնը։ Այսպիսով մի քանի օր առաջ այդ մասին արուած կարգադրութիւնը փոխւում է։

◆ Բծաւոր տիֆ.— Բծաւոր տիֆից վախճանուել է նահանգական բանտի բժիշկ Դ. Ի. Ժորդանիան, որին յանձնարարուած էր բծաւոր տիֆի դէմ մաքառելու միջոցներ ձեռք առնել յիշեալ բանտում։

◆ Գեն. Ֆոն-Կրեսը.— Բաթումից ստացուած տեղեկութիւնների համաձայն, Թիֆլիսից Գերմանիա մեկնելու համար Փոթի գնացած գեն. Ֆոն-Կրեսը գերմանական [illegible] մով ներկայումս գտնւում է Բաթումում, ուր ազգաբնակութիւնը հիւրասիրութիւններ է կատարում նրանց պատւին։

◆ Ստեփան Զօրեանի (Ռոստոմ) թաղումը.— Կիրակի յունուարի 26-ին Թիֆլիսում, Խօջիվանքի գերեզմանատանը տեղի ունեցաւ նորերս բծաւոր տիֆից վախճանուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիր Ստ. Զօրեանի թաղումը։ Սգերթին նուագում էր երկու նուագախումբ. կար բազմաթիւ հասարակութիւն։ Ճառախօսութիւններ եղան՝ հանգուցեալի բնակարանի մօտ, Վանքի բակում, Աւ. Շահխաթունեանի անուան ընթերցարանի մօտ, Երևանեան ու Կախէթեան հրապարակներում և գերեզմանատանը։ Խօսեցին՝ Ծովս. Արղութեան, Բենիկ վարդապետ, Մարտ. Յարութիւնեան, Արշ. Խոնդկարեան, Վ. Ահարոնեան, Արտ. Աբեղեան և ուրիշներ։ Հայ Ժող. Կուսակցութեան կենտր. կոմիտէից խօսեց պ. Ապենդիարեան, բնորոշելով Ստ. Զօրեանին իբրև մաքուր, ազնիւ գործիչի, համարելով նրան Դաշնակցութեան նահապետ։ Նա ցաւակցութիւն յայտնեց Հ. Յ. Դաշնակցութեանը և հարազատներին նրանց կրած ծանր կորստի առթիւ։ Թաղումը վերջացաւ երեկոյեան ժամը 5-ից անց։

◆ Կողոպուտ. Յունուարի 27-ի գիշերը Ա. Կախէթէլիձէի բնակարանն (Գրիբոէդովսկայա 17) են մտել մի քանի զինուած չարագործներ և տարել 22,000 ռ. կանխիկ դրամ։

◆ Գողութիւն. Յունուարի 14—22-ը Թիֆլիսի զինուորական հիւանդանոցի պահեստից գողացուել է 29,500 ռ. մահուդ։ Կասկածով ձերբակալուել է պահակը բաղկացած 6 հոգուց։

◆ Թղթակցութիւններ կորչելու դէմ.— Փոստ-հեռագրական վարչութեան պետը բոլոր քաղաքացիներին խնդրում է իրեն յայտնել թղթակցութիւնները կորչելու կամ ժամանակին չստանալու դէպքում, որպէսզի փոստ-հեռագրական վարչութիւնը կարողանայ յանցաւորներին պատժել և ընդմիշտ վերջ դնել այդ անցանկալի երևոյթին։ Յայտարարութիւնները կարող են արուել գրաւոր կամ հեռախօսով (№ 23)։

◆ Բոլշևիկների շարժման պատճառած վնասները.— Քութայիսի նահանգական կոմիսարը ներքին գործերի մինիստրին հաղորդել է, որ ինքը Զուգդիդի, Ռաճայի, Սենակի, Լեչխումի և այլ շրջանների բնակիչներից դիմումներ է ստանում, որ հատուցանեն բոլշևիկների շարժման միջոցին իրենց կրած վնասները։

◆ Միլիցիայում.— Միլիցիապետը հրահանգել է, որ միլիցիոներները ամենայն ճշտութեամբ կատարեն իրենց տրուած հրամանները և [illegible] պահակատեղերում իրենց ֆորմայով։

◆ Մերժում.— Վրաստանի ռուսաց ազգային խորհուրդը արդարադատութեան մինիստրի առջև միջնորդել է, որ հարաւային Օսէթիայում հիմնւում է արտակարգ դատարան։ Արդարադատութեան մինիստրը ռուսների ազգային խորհրդի միջնորդութիւնը թողել է անհետևանք։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային ընտրութիւնների ցուցակ.— Քաղաքային ընտրութիւններին ներկայացուել է թեկնածուների 9 ցուցակ, որոնք համարակալուել են՝ № 1—սոց.-դեմոկրատների ցուցակը, № 2—վրաց ազգային դեմոկրատներինը, № 3—հայ-յեղափոխակ., № 4 ռուս. սոց.-դեմ. բանւ. կուսակց., № 5 սոց.-ֆեդերալիստներ, № 6—մուսուլմանակ. ազգային խորհուրդ, № 7 ձախ.-սոց ֆեդերալիստներ, № 8—վրաց ժողովրդ. կուսակց. և № 9—անատէրների և սեփականատէրերի ցուցակը։

Տ. Մ. ՓԻԼՈՑԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ [illegible]
Նոր մեթոդով
ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ
կարդալ, գրել և խօսել կարճ ժամանակամիջոցում, տեսական և գործնական պարապմունքների միջոցով։ Ընդունելութեան մասին մանրամասն տեղեկութիւններ կարելի է ստանալ կուրսերի գրասենեակում, առ. 10—12 և երեկ. 4—6-ը։ Միքայէլեան փ. № 24, (կ.և.հ.) Հեռախօս 9—76։ 3—

ეროვნული ბიბლიოთეკა

„ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՁԱՅՆ"-Ի ՀԱՄԱՐ ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ
ԼՐԱԳՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐ

◆ Բծաւոր տիֆ.— Բծաւոր տիֆից հիւանդացել են Արամեանցի գլխաւոր օրդինատոր բժ. Ցիցիանով, որի դրութիւնը ծանր է, կին բժիշկ Մուշկայան և մի քանի ֆելդշեր-ֆելդշերուհիներ և գթութեան քոյրեր։

◆ Նշանակումներ.— Սուխումի արտակարգ դատարանի նախագահ է նշանակուել Գ. Ս. Էրիստով, իսկ նրա օգնական՝ Է. Բոգերիա։

— Սուրամի դատարանի քննիչ է նշանակուել երդուեալ հաւատարմատար Պ. Վ. Բուլթաթելաձէ։

◆ Ձերբակալում.— Երկաթուղային վարչութեան պատկանող մեկ վագոն նաւթը ծախելու համար ձերբակալուել է Նոթանեբի կայարանի պետի օգնականը։

◆ Բեռների ընդունելութիւնը վերսկսուած.— Երկաթուղային վարչութեան պետը յայտարարում է, որ ներկայ յունուարի 24-ից վերսկսուել է ամէն տեսակ բեռների և ծանրոցների ընդունելութիւնը Նաւթլուղից մինչև Կարս կայարանը։

◆ Միջնորդութիւն.— Ադրբէջանի դիւանագիտական ներկայացուցիչ Մ. Իւ. Ջաֆարովը վրաց կառավարութիւնից խնդրել է Ադրբէջանի կառավարութեան յանձնել դեկտ. 9-ին Մոլլթի կայարանի մօտ խորտակուած տանկային գնացքի անխտրական վագոնների մնացած մասերը, որոնք պատկանում են Ադրբէջանին։

◆ Թիֆլիսի միլիցիայում.— Զեկուցումներ կատարելու համար ձերբակալուած են առաջին կոմիսարիատի կոմիսար Գեօրգաձէն, նրա օգնական Մաճավարիանին և մի քանի միլիցիոներներ։

◆ Հին պրիստաւներ.— Ադրբէջանից ստացուած տեղեկութիւնների համաձայն այնտեղի միլիցիայում գլխաւոր պաշտօններ ստանձնել են Թիֆլիսի ոստիկանութեան մի քանի նախկին պրիստաւները։

Քաղաքացիներ, անդամագրուեցէք Հայ Ժողովրդական կուսակցութեան։ Անդամագրուել կարելի է կուսակցութեան բիւրոյում՝ Головинскій пр. № 25, ամէն օր ժամը 10-ից մինչև 2-ը։

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԴԱՏԷ ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐԻՆ

(Թուրքական թերթից)

Կ. Պոլսի թերթերը սկսել են գրել այնպես համարձակ և պերճախօս լեզուով։ Այսպիսի համարձակ շարժում և անվերապահ տոն միմիայն կարելի էր տեսնել թիւրքահայ թերթերում 1908-ի վերջերը, երբ Սուլթան Համիդի ռեժիմը տապալուած՝ Օսմանեան յեղափոխութիւնը իր մեղրամիսն էր տօնում և երբ դեռ «Իթթիհաթի» («Երիտասարդ Թիւրքերի») կուսակցութիւնը մէջ տեղ չէր ընկել և դրութեան տէրը դառնալով ձեռք առել Համիդեան ռեժիմի շարունակութիւնը։

Այո, մէջ տեղ ընկել։ Այժմ արդէն պարզուած է, որ «Երիտասարդ Թիւրքերը» չէին որ Օսմանեան

դաւորը 889 թ. և Սմբատը՝ Վասակ և Աշոտ Գնթունի եղբայրներին կարգելով Շամշուլդէի բերդապահներ և Գուգարքի վերակացուներ, գնում է Թագաւորանիստ Երազգաւորս աւանը, ուր և նրան ցաւակցութեան է գալիս վրաց Ատրներսեհ մեծ իշխանը։ Սմբատը թագաւորելով Հայաստանում՝ աւելի ևս ընդարձակում է իր հօր տէրութեան սահմանները. նրան հնազանդւում և ենթարկւում է վրաց այս մեծ իշխան Ատրներսեհ կիւրապաղատը և շատ ուրիշները։ «Եւ այսպէս ձգեց, մեծացրեց իր տէրութեան սահմանները՝ հիւսիս-արևմուտքից մինչև Կարնոյ քաղաքը, և Կղարջից էլ դէնը՝ հասնելով մեծ ծովի (Սև ծովի) ափը, և մինչև Եգերացոց սահմանները և մինչև Կովկաս մեծ լեռան ստորոտները. տիրեց գուգարացիներին, Ծանարքին մինչև Ալանների Դուռը, իրեն առնելով նրանց դռան ամրոցը, և այնտեղից դէպի հարաւային կողմը Կուր գետի շուրջը մինչև Տփխիս քաղաքը, Ուտի գաւառը՝ մինչև Հունարակերտ և մինչև Տուս (երևի այժմեան Տօւսն է) և Շամքոր։ Եւ այսպէս ընդարձակեց իր տէրութեան սահմանները, և արքունի սակի և բեկարի ու մաքսի տակ դնելով՝ իր քաջութեան ու կամքի դէմը իբրև յաղթութեան նշան կանգնեց»։ Այսպէս է գրում ժամանակակից Յովհաննէս կաթողիկոսը Սմբատ թագաւորի տէրութեան մասին, որի մէջ էին և Սիւնիք և Վասպուրականը։

Այսպիսի ընդարձակ տէրութիւնը ձեռնտու չէր Ատրպատականի ոստիկաններին, որոնք դրեթէ անկախ էին Բաղդադի խալիֆաներից. նրանք շարունակ յարձակումներ էին գործում հայ տէրութեան վրայ՝ քայքայելու այն։ Չկարողանալով զէնքի ուժով շատ բան անել, նրանք գրգռում են Հայոց իշխաններին ապստամբել թագաւորից և ինքնագլուխ լինել։ Եւ ահա Սմբատ Ա. իր թագաւորութեան երկրորդ շրջանում և նրա յաջորդ Աշոտ Բ. Երկաթը շարունակ կռւում են մի կողմից՝ Ատրպատականի ոստիկանների դէմ, միւս կողմից՝ ապստամբ իշխանների դէմ։ Սմբատը խոհեմութեամբ Ատրներսեհ կիւրապաղատին, որ իր հաւատարիմ ազգականն էր, ինչ թագաւոր է կարգում վրաց աշխարհի վրայ, իբրև իր տէրութեան երկրորդն (899 թ.), և Ատրներսեհը,—գրում է Յովհաննէս կաթողիկոսը,—առաջուայ պէս շարունակում է ենթարկուել Սմբատին։ Նա օգնում է Հայոց թագաւորին ընդդէմ Եգերացոց թագաւորի, որ յարձակւում է Սմբատի տէրութեան սահմանների վրայ և փորձում է նրանից խլել հիւսիսային կողմերը Կովկաս լեռան ծործորներում, Ալանաց Դռների մօտերը ապրող ցեղերին և մինչև անգամ Գուգարաց աշխարհը, անշուշտ արևմտեան կողմը՝ Արտահան, Կղարջք և ոչ արևելեան գաւառները։

Սմբատ թագաւորի եղերական մահից յետոյ (914 թ.) Աշոտ Բ.-ը երկաթի ձեռքով հալածում է արաբական հրոսակները Հայաստանից և զսպում ապստամբ նախարարներին։ Նա փոթորկի նման պտտում է զանազան կողմեր, գալիս է նաև Գուգարաց կողմերը և այնտեղ էլ իր տէրութեան բոլոր ամրոցներն իրեն է գրաւում և Շամշուլդէում վերակացու թողնում նորից Գընթունի եղբայրներին։ Այդ ժամանակ Թիֆլիսում նստել էին արաբական զօրքեր. Աշոտը յանկարծակի յարձակւում է նրանց վրայ, կոտորում է ամենքին, բացի մեծամեծներից, որոնց գերում է որպէս մի փոխանակէ հայ գերիների հետ և մեծ աւարով վերադառնում է Տաշիրք գաւառը, որ, ինչպէս երևում է, ամառնային զօրանոցն է եղել. որովհետև Սմբատն և Աշոտն էլ մի քանի անգամ զօրքով այնտեղ են կենում։ Տաշիրքում լսելով որ Աղստևի խորաձոր ամրութիւնների մէջ արաբական զօրքեր կան, իր զօրքերը թողնում է այնտեղ և ինքը 200 ընտիր տղամարդկանցով վրայ է տալիս, նրանց էլ սրի ճարակ դարձնում և վերադառնում իր բանակը Տաշիրք։ Եւ այսպէս հզօրանալով տիրում է իր հօր երկիրներին և վրաց Ատրներսեհի և ուրիշ իշխանների կամքով թագաւորում է իբրև ինքնակալ և յետոյ ամիրապետից ստանում Շահնշահ, որ արքայից-արքայ տիտղոսը, ինչպէս և կոչում է նրան յաճախ և պատմաբանը։

Բայց դրանով ապստամբութիւնները չեն վերջանում։ Ուրիշների օրինակը վարակում է և Գնթունի եղբայրներին, Շամշուլդէի բերդապահներին, որոնք չեն կամենում Աշոտին նոյնպէս հնազանդել ու ծառայել, ինչպէս նրա հօրը։ Աշոտը գալիս է Շամշուլդէ, բայց որովհետև այնտեղ իր զօրքի համար բաւարար պաշար չի գտնում, ինքը 250 մարդով գնում է Սակուրեթ ամրոցը, իսկ մնացած զօրքը ցրւում է մօտակայ գաւառը պաշարեղէն ճարելու։ Այդ ժամանակ Գնթունի եղբայրները տեսնելով, որ թագաւորը սակաւաթիւ մարդկանցով է մնացել և շուտով օգնութիւն ստանալ չի կարող, մտածում են ապստամբել նրանից։ Նրանք ծածուկ զօրքեր են հաւաքում, իրենց օգնութեան են կանչում Թիֆլիսի և Կովկասի ծործորների զօրքերը, որոնց թւում և արաբացիների և չորս հազարից աւելի թուով գունդ կազմելով յանկարծակի վրայ հասնելով շրջապատում են թագաւորին և իր մարդկանց։ Բայց սրանք արիաբար պատում են թշնամիների բազմութիւնը, մեծ կոտորած են անում, մնացածներին ցրւում և փախցնում։ Վասակ Գընթունին էլ փախչում ամրանում է Շամշուլդէ ամրոցում։

Էլ այնուհետև այս դաւաճանը, որի եղբայրն արդէն սպանուած էր, զգուշ որ չի ազատուելու թագաւորի ձեռքից, և մտածում է հեռանալ Շամշուլդէից։ Նա խոստանում է Շամշուլդէն յանձնել վրաց Գուրգէն իշխանին, միայն թէ նա իր կալուածների մէջ նրան փոխարէնը մի ուրիշ ամրոց տայ։ Գուրգէնն ընդունում է այդ պայմանը, բայց նրանց չի յաջողւում այդ ծրագիրը գործադրել. որովհետև ամրոցի մարդիկը հաւատարիմ են մնում թագաւորին և շտապով այդ մասին իմաց են տալիս նրան, որ և անմիջապէս գալիս է զօրքով և ջարդում Գուրգէնի զօրքերը, որ եկել էր տիրելու Շամշուլդէին։ «Եւ այնուհետև այն հիւսիսական ցեղերը նրա ձեռքի տակ նուաճուած՝ հնազանդութեամբ ծառայում են նրան», աւելացնում է Յովհաննէս կաթողիկոսն այս պատմութեան մանրամասն պատմութիւնն անելուց յետոյ։

* * *

Եւ խաղաղ այնուհետև ինչպէս ամբողջ Հայաստանի, այնպէս և Գուգարքի համար գալիս է մի երկարատև խաղաղութեան շրջան Աշոտ Բ.-ի յաջորդների օրով։

Դադարում են ապստամբութիւններն ու ներքին կռիւները, դրսից եկած յարձակումները հեշտութեամբ յետ են մղւում, և սկսւում է մի մեծ շինարարական կուլտուրական աշխատանք, որ երևան է գալիս, ժամանակի ոգու համեմատ, գլխաւորապէս վանքերով, որոնց մէջ ծաղկում էր ժամանակի ուսումն ու գիտութիւնը և գեղարուեստը, առանձնապէս ճարտարապետութիւնը։

Արևելեան Գուգարքը, որ թագաւորների սեփական կալուածն էր, անմասն չի մնում այս շինարարական կեանքից։ Այստեղ էլ շինւում են վանքեր, որոնց մէջ յատկապէս պէտք է յիշել երկուսը՝ Հաղբատ և Սանահին։ Այս վանքերը շինուել են, ինչպէս գրում է Ստեփան Տարօնեցի (Ասողիկ) պատմագիրը, Աշոտ Գ. թագաւորի օրով (951—977 թ.) Սևորդեաց աշխարհում, որ միևնոյն Ձորափորն է. այնտեղ հաւաքւում են 500-ից աւելի վանականներ, և Սանահնի առաջնորդը դառնում է Յովհաննէս գիտնական վարդապետը։ Ինչպէս երևում է, Աշոտ Գ.-ի կինը, Խոսրովանոյշ թագուհին, առանձնապէս սիրել է այս վանքերը, որովհետև նա շինել է տալիս այստեղ հոյակապ եկեղեցիներ։ Այնուհետև հետագայում Կորիկեան թագաւորները յատուկ ուշադրութիւն են դարձնում այս վանքերը ծաղկեցնելուն, որով նրանք դառնում են լուսաւորութեան կենդրոններ իրենց նշանաւոր գիտնական վարդապետներով և մեծ հռչակ են վայելում ընդհանուր հայերի մէջ։

Մենք չենք կարող այստեղ, ի հարկէ, այդ վանքերի խաղացած դերի և մեր եկեղեցական կեանքի և գրականութեան համար ունեցած մեծ նշանակութեան մասին կանգ առնել և մի առ մի յիշատակել այնտեղ գործած նշանաւոր մարդկանց և հեղինակներին։ Այդ մեզ շատ հեռուն կը տանէր։

Մ. Աբեղեան

(Կը շարունակուի)

յեղափոխութիւնը յաջողեցրին և ոչ էլ որևէ բախտախնդիր Էնւեր փաշայ։ Սա, ի հարկէ, պատմական խնդիր է և հեռու կը տանի մեզ։ Բայց փաստ է, որ խնկական հերոս Նիազի-բէյին սպանել տալուց յետոյ՝ Թալէաթն ու Էնւերը, գործիք դարձնելով իրենց ձեռքով յեղյեղուկ և անսկզբունք Ահմէդ Րիզա բէյին—դրութեան տէրը դարձան ու սկսեցին սարսափների շրջանը։ Սկսեցին աւելի վայրագօրէն, քան Համիդն էր համարձակւում, սկսեցին աւելի լայն չափերով, քան որևէ Թիւրք կարող էր երազել։ Նպատակն էր՝ սիստեմատիք կերպով ջնջել ու ոչնչացնել քրիստոնէութիւնը և մանաւանդ... հայերը։ Նպատակն էր՝ կորզել ամեն ինչ—երկիր, գոյք, առևտուր, հարստութիւն—քրիստոնեայ տարրից և միմիայն օսմանցիներին թողնել։ Նըպատակ, որ այժմ իսկ և այն՝ Թիւրք «սոցիալ-դեմոկրատ» կոչուող երիտասարդները, չեն ամաչում իրենց ծրագրի մէջ յայտարարելու բարձրաձայն։ Ու «Օսմանեան երկիր» են համարում այն վայրերը, որոնց խլել են նրանք արիւնի, դիակների և աւերակների կուտակումով և որոնց տէր են ուզում դառնալ նոյն իսկ այժմ իրենց սողոսկումներով և դիւանագիտական զզուելի խաղերով...

Պատերազմի մէջ մտան այնպիսի երազներով, որ աշխարհն ամբողջ պիտի իսլամ դրօշի տակը գալարել տային։ Ոչնչացրին ամեն պայման, ամեն յանձնառութիւն, համարձակ կերպով հարիւր հազարաւոր քրիստոնեաների աքսորների մէջ ոչնչացրին, նոյնքան էլ մորթեցին աւելի քան գազանային վայրագութեամբ. ջանացին ջնջել, ջանացին սրբել հայի և քրիստոնեայի հետքն այն երկիրներում, որի բնակիչները միմիայն հայերն են և քրիստոնեաները. օրհասական կատաղութեամբ արիւնի ծով դարձրին իրենց բռնագրաւած վայրերը դարերից ի վեր... բայց ջարդ ու փշուր եղան իրենց յոյսերի մէջ և այժմ, յաղթողների ոտքերի մօտ սողալով, ձգնում են իրենց ոտի տակ երերացող հողի վրայ գոնէ փոքր ինչ կանգնած մնալ, ձգնում են խօսել յանուն այնպիսի յատկութիւնների, որոնցից միշտ զուրկ են եղել, ձգնում են դուրս չարժել, մարդասիրութեան դիմակներ հագնել, արդարամտութեան և արդարադատութեան խաղեր են սարքում, ոսկալի նախճիրների «յանցաւորները» որոնելու և դատելու համար իբր թէ դատարաններ են հիմնում, դատաւորներ նշանակում, չքմեղ ձեւանում, անէծքներ որոտում «յանցաւորների» գլխին, պահանջում՝ որ կախեն նրանց, խայտառակեն, արդարութեան առնմը հանեն... և այդ զարշելի խաղը այնպիսի ցինիկութեամբ են հանդէս բերում մայրաքաղաքում, որ իրենց գրաքննիչի թոյլտուութեամբ ապուռ Թերթերն անգամ չեն թագցնում զզուանքը՝ այդպիսի խաղերի և այդպիսի խաբէութիւնների վերաբերութեամբ։

«Նոր դահլիճը—գրում է «Ժողովուրդը» (Կ. Պոլսի)—սրտաճմլիկ կեցուածքներ կառնէ, ապացուցանելու համար աշխարհին, թէ ինքը ուխտեալ թշնամի մըն է իր նախորդներու դաւաճան քաղաքականութեան, թէ ինքը չուզեր հետևիլ և չի հետևիր ամենևին անոնց անարգ գործելակերպին և թէ իր միակ փափագը, միակ իղձն է՝ գլուխ հանել արդարութեան գործը։

Գլուխ հանել նախատուած, նախատակուած արդարութեան գործը, լոյս սփռելով հայ ժողովուրդին դէմ կնամարդիօրէն, վատօրէն կազմակերպուած անլուր, անօրինակ ոճիրին պատասխանատուութիւններուն վրայ, դատի քաշելով ու պատժելով դահիճներն ու ոճրագործները»։

Մինչև այստեղ—շատ լաւ։ Ահա ուրեմն, Թուրքական նոր դահլիճը, որ արդարադատութեան նախանձախնդիր՝ դատի է ուզում կոչել «յանցաւորներին» ու «պատասխանատուներին»։

Այդպէ՞ս է արդեօք։ Ցիրաւի Թիւրքիայում, դարերի անիրաւութիւններից, վայրագութիւններից և զարշելի բարբարոսութիւններից յետոյ՝ մտածում են, գոնէ մի բոպէ, արդարութեանը մուտք տալ և նրա պահանջները լսել անել։

Տեսնենք՝ նախ Պոլսի Թերթերի բացատրութիւնը այդ մասին։

...«Մենք—շարունակում է Թերթը—վարկեան մը անգամ չտարակուսիք պնդելէ, թէ մեծ աղմուկով ու հանդիսաւորութեամբ սարքուած այդ քննութիւնները, հարցաքննութիւնները, դատավարութիւնները ուրիշ բան չեն, բայց եթէ զաւեշտ մը, որքան զուարճալի, նոյնքան ըմբոստացուցիչ կատակերգութիւն մը։

«Մենք վարկեան մը անգամ չըվարանեցանք հաշակելու, թէ այդ բոլորը ուրիշ նպատակ չունին, բայց եթէ փոշի փչել եւրոպական կարծիքին աչքին, երկրին ներսը, ինչպէս և դուրսը հանդարտեցնել, խաղալ մարդկութեան խռոված խղճմտանքը»։

Ու այդ զաւեշտը, այդ թող փչելը այնքան արդէն ակներև է դարձել և այնքան ցինիկաբար է գործադրւում, որ մնում է մտածել միմիայն, թէ Օսմանեան երկրի նոր կառավարիչները երևի Եւրոպային միշտ համարում են անտարբերութեան մէջ ընթացած մի պառաւ, քանի որ նոյն խաղերին են ձեռնարկել, ինչպիսիք 30 տարի շարունակ Սուլթան Համիդը խաղաց այդ պառաւի համար ու ծիծաղեց նրա քթին...

Ապա թէ ով՝ ինչ է նշանակուած լինել և կոտորածները քննող և կոտորած սարքողներին պատասխանատուութեան քաշող մի դատաւոր ու քննիչ նշանակել՝ նոյն ինքն կոտորած սարքողներին ու կոտորածները կազմակերպողներին։

Չէք հաւատում, որ Թիւրքերը ընդունակ լինին Վիլսոնի քթին անգամ խնդալ այդպիսի մի խաղով։ Ահա փաստը.—

«Տեղական լրագիրներու մէջ կը կարդանք՝ թէ հայերու ջարդերուն վրայ քննութիւն կատարելու համար յանձնաժողով մը կազմուած է՝ Պիթլիսի Վալի Մազհար պէյի նախագահութեան տակ»։

«Ո՞վ է Մազհար պէյ—գոչում է «Ժողովուրդը» զայրոյթով—ո՞վ է նախագահը քննիչ յանձնաժողովին։

«Գիտէ՞ անոր անցեալը կառավարութիւնը, քննած է անոր գործունէութիւնը՝ իբրև երբեմն կառավարիչ Իզմիթի։ Այդ դատախազը—դատախազէ մը աւելի՝ ամբաստանեալ մըն է, արժանի զամուելու, առաջիններէն մէկը, անարգանքի սիւնին։ Եթէ գիտէ—ուրեմն մեղսակից է կառավարութիւնը, եթէ չը գիտէ—Թող կարդայ ուրեմն այն սարսափելի ամբաստանագիրը, զոր կուղղեն իր դէմ իր զոհերը և զոր կը հրատարակենք այս էջերուն մէջ»։

Եւ ահա, հայերի կոտորածներէ քննիչ յանձնաժողովի նախագահն է ներկայացնում, յիրաւի, մի այնպիսի ոճրագործ, որի նմանները շատ եղան Իթթիհատի օրերով և որոնց, անշուշտ, ամենից առաջ, պիտի զամել ոչ թէ նշաւակութեան, այլ կախաղանի սիւնին։

Տանք այդ քննիչ-նախագահի, Մազհար բէյի «ցուցակ ծառայութեանը», քաղելով նոյն Թերթից և յականէ անուանէ ստորագրած մի յօդուածից (Զարեհ Գավէզեան) առնելով.—(«Ժողովուրդ» Պոլսի, 1918, դեկտ. 27—10, №38)։

...«Ինքն է, այդ Մազհար պէյ, որ իր անիծապարտ տէրերուն մատուցած ծառայութիւններուն ի վարձ՝ Պիթլիսի վալիութեան բարձրացած է։ Որ պատերազմին սկիզբը հէգ և անմեղ ընկերս, անգլիահպատակ Մ. Ալլէն Աթքինսընը Իզմիթէն Տիարպէքիր աքսորել տուաւ և սպանեց։ Ինքն է, որ 1915 տարուայ ապրիլ ամսոյ մէջ կկոցի պէս Իզմիթի և Պոլսոյ մէջտեղ երևեկեց՝ իր տէրերուն հետ խորհրդակցելու և կազմակերպելու համար իր շրջանակի հայերուն աքսորը։ Ինքն է, որ Սուլթանիէ աքսորել տուաւ զիս՝ շատ մը ուրիշ անմեղներու հետ, որ փըլչացուց, կործանեց զիս ընդհանուր տեղահանութենէն առաջ և երբ ներքին գործերու նախարարութեան մօտ դիմումներ եղան վերադարձ ձեռք բերելու համար, տեղեկագրեց թէ քաղաքական կուսակցութեան մը կը պատկանէի։ Ինքն է, որ Պոլսոյ կենտրոն. քանտի անօրէն Զէթէկյաչի Իպրահիմի, այդ ճիւաղ դահճին միջոցով անլուր խոշտանգումներու*) ենթարկեց հէգ խաղաղ քաղաքացիներն ու գիւղացիները՝ զէնք փնտռելու պատրուակին տակ և անդոյ դաւադրութիւններու խոստովանութիւններ խլելու անոնցմէ։ Ինքն է, որ Իզմիթի ծոցէն մէջ գործող Համաձայնական ընդծովեաներու օգնած ըլլալու սուտը հնարեց Իզմիթի հայերուն համար, որպէսզի անոնց տեղահանութիւնը իրականացնէ և արդարացնէ»...

Այստեղ Թիւրքական գրաքննիչը ջնջել է մօտ 5 տող և Թերթի մէջ տողերի տեղը Թողնուած է սպիտակ։

«Ինքն է—շարունակում է յօդուածը՝ սպիտակ տողերից յետոյ—որ... շնական գաղափարն յղացաւ տարտամ և երկդիմի խոստումներով հայերը յուսադրելու և առատ մը, անոնց հարստութիւնը կորզելու մտքով, յանկարծ շրջապատել տուաւ հայոց Թաղը, զրկելով զանոնք արտաքին հաղորդակցութենէ, որպէսզի չկարենան ձեռքէ հանել ապրանք, կարասի, ինչ որ ունէին—և կազմել տուաւ Թալանի խումբեր, որոնք ճամբան իրենց սպասող ստոյգ մահուան վրայ խօսելով հէգ ժողովուրդին, զանոնք կողոպտելու համար իրարու հետ կը մրցէին։ Ինքն էր, որ ամբողջ Իզմիթի հայ բնակչութիւնը, նոյն իսկ հիւանդները, անդամալոյծները, հղիները դուրս հանել տուաւ իրենց տուներէն և բացօթեայ, ապալլաստակին վրայ, տեղատարափ անձրևին տակ պահեց օրերով, իրենց ծախքով, նախիրի պէս, բեռ վագոններու մէջ Թխմել տալով զանոնք»...

Այստեղ էլ Թրքական ցենզուրը—որ դեռ յանդգնում է գործել Պոլսի մէջ—յօդուածից հանել է արդէն 10—15 տող և Թերթի մէջ տեղը մնում է սպիտակ։

«Պիտի կրնայի դեռ շատ երկարել այս տխուր ցանկը—վերջացնում է յօդուածագիրը—բայց այս անժխտելի, բացայայտ իրողութիւնները, արդարութիւն գործ դնել ուզող կառավարութեան մը աչքին չէ՞ր բաւէր միթէ՝ նստեցնելու Մազհար պէյը ոչ թէ իրեն սահմանուած նախագահական աթոռին, այլ [illegible] արժանի ամբաստանեալներու, ոճրապարտներու նստարանի վրայ»... Գրուած է Իզմիր, 26 Նոյեմ. 1918 թ.։

Ո՞վ պիտի դատէ, յիրաւի, այդպիսի դատաւորներին, և ինչ արժէք կարող է ունենալ նման նախագահների ձեռքի տակ գործող «քննիչ» յանձնաժողովների երևան հանած «արդարութիւնը»...

Վ. Փափազեան

Ռ. ՊԱԼԵԱՆԻ ԿԱՐՍԻՑ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ ԵՒ ՆՐԱ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

Կարսի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը որոշ գրասենեակ չունենալու պատճառով ժողովները կայացնում է զանազան տեղերում։ Յունուարի 24-ին վարչութեան ժողովը կայացաւ Վիկտորիա հիւրանոցի դուռ ու պատուհան ջարդուած մի դատարկ ցուրտ սենեակում, որտեղ չկար ոչ աթոռ և ոչ գրասեղան։ Անդամներից ոմանք ծալապատիկ նստան յատակին, ոմանք այս կամ այն անկիւնը պլպլեցին, կամ թեկնեցին պատին, ոմանք էլ կանգնած մնացին։ Այսպիսի դրութեան մէջ պ. Ռ. Պալեանը, որ Կարսից Թարմ լուրերով նոր էր վերադարձել, որը այժմ նշանակուած է Կարսի կամ նրա շրջանի ադմինիստրացիայի պաշտօնակատար, տուեց մեզ հետեւեալ զեկուցումը, որի մանրամասնութիւնները մի կողմ թողնելով յիշենք միայն հետաքրքրականները։

— Տաճկական զօրքի մի մասը գնացել է, միւս մասն էլ պատրաստւում է որոշեալ ժամանակին յանձնել Կարսը Հայկական կառավարութեան։ Կարսի և նրա շրջանի կառավարութեան դեկը արդէն անգլիացիների ձեռքին է և նոքա որպէս լիազօրներ ըստ իրենց ցանկութեան տնօրինում են ազգաբնակութեան գործերը։

Տաճիկները ամենայն եռանդով կրում են ռազմական առարկաներ և զանազան պաշարեղէններ։ Ամեն օր մօտ 800 ուղտ, այդքան էլ սայլեր. բարձած կրում է դէպի Էրզրում։ Թէև անգլիական պահապանները ամենայն աչալրջութեամբ հսկում են, բայց այնուամենայնիւ Էնւերի և Թալէաթի շկոլայում վարժուած տաճիկները առանց գողութեան չեն կարող ապրել։

Թէ Սարիղամիշում և Թէ Կարսում խոշոր քանակութեամբ պաշարեղէններ կան՝ ցորեն, ալիւր, գարի, խոտ, չայ, շաքար և զանազան պատերազմական իրեղէններ։

Թէ Կարսը և Թէ շրջակայ գիւղերը լիքը լցուած են զանազան տեղերից եկած մահմեդականներով։ Հայերի տներում բնակուած Թուրքերը մեծ յուսով և հաստատուն հաւատով վճռել են տիրապետել բոլոր անշարժ կալուածները։ Շարժականներն արդէն կերան-մարսեցին, այժմ էլ մտածում են տները սաղ-սաղ կուլ տալ։

Զանազան դասակարգի պատգամաւորներ եկան անգլիական լիազօրների մօտ և միաձայն գոչում էին. «Զոխ եաշասըն ինգլիզըն փադիշահը»։ Այդ պատգամաւորները Էնւերների և հայակեր փաշաների Թելադրութեամբ ժողովներ են արել, վճիռներ են կայացրել, որ անպատճառ դիմադրեն և Թոյլ չտան հայերին Արփաչայի այն կողմը անցնել։ Դրանց գլխաւոր նպատակն է՝ կազմել մի ինքնավարութիւն Կարս մայրաքաղաքով և վայելել հայերի և Ռուսաստանի Թողած միլիոնաւոր քանակութեամբ անշարժ կալուածները և գոյքերը։ Բայց ինչ որքան յաջողութիւն կունենան Թուրքերը իրենց չարագործութեան մէջ՝ այդ էլ անգլիական լիազօրներից է կախուած։ Սարսափելի ատելութեամբ լցուած են այդ Թալանի սովոր Թուրքերը դէպի հայերը։

Պ. Պալեանը իր զեկուցման մէջ մի քանի կէտերի վերաբերութեամբ վարագոյր քաշեց, աւելացնելով, որ իրաւունք չունի ամբողջ վարագոյրը բաց անելու։

Պ. Պալեանը իր զեկուցման վերջը աւելացրեց. «Ինչ կանէք, արէք, Կարսի և շրջանի գաղթականների վերադարձը արգելեցէք, որովհետև սարսափելի սառնամանիքներ են և այն տեղերում ապրելու ոչ մի հնարաւորութիւն չկայ. բոլորը ճանապարհին կը կոտորուեն»։

Վարչութիւնը և հաւաքուած ժողովուրդը շնորհակալութիւն յայտնեց պ. Պալեանին և ազատ արձակեց, պարտաւորեցնելով, որ ինքը գաղթականներին խորհուրդ տայ համբերելու մի առ ժամանակ եւս։

Ս. Տէր-Մելքիսեդեկեան

*) Մի ուրիշ անգամ ես վկայաթղթերով մէջբերումներ կանեմ Թէ «Երիտասարդ Թիւրքերը» ինչպիսի ճիւաղային խոշտանգումների, տանջանքների էին ենթարկում իրենց զոհերին։

Վ Ր Ա Ս Տ Ա Ն

ԿՈՉ

Վերջերս Ամերիկ. Կոմիտէի որբանոցների որբերից կազմուեց «Ամերիկական Կոմիտէի որբանոցների որբ աշակերտական միութիւն», որի նպատակն է զարկ տալ որբերի կրթական և դաստիարակչական գործին, միևնոյն ժամանակ կապ հաստատել այս ու այն կողմ ցըրուած որբանոցների որբ երեխաների միջև։ Առաջին օրուանից իսկ միութիւնը գործի անցաւ հրատարակելով իր ամսագիր օրգանը «Փարոս» անունով, և կազմակերպել ու կազմակերպում է որբերի համար գրական-Թատերական ցերեկոյթներ։ Միութեանս օժանդակում էր սիրալիր կերպով Ամերիկական Կոմիտէն նիւթական և բարոյական ամենայն միջոցներով։ Այժմ էլ Միութիւնը որոշել է ունենալ մի գրադարան-ընթերցարան, որի միջոցով կարելի լինի հայ որբին կապել գրի ու տառի հետ, մատակարարելով նրան մատչելի ընթերցանութեան գրքեր։

Այդ իսկ պատճառով Միութիւնը դիմում է ամենքին, ում սրտին մօտ է հայ որբի և ուսումնատենչ մանուկի առաջադիմութեան գաղափարը, Թող բարի լինի գրքերով և Թերթերով օժանդակել սոյն ազնիւ և նպատակայարմար գործին։

Նուէրներ ուղարկել՝ հէն Ներսիսեան որբանոց Ամերիկական Կոմիտէի Որբ. Աշակ. Միութեան օրգան «Փարոսի» խմբագրութեան։

Յ. Գ.—Նուիրատուների անունները կը յայտարարուի ժամանակին հայ մամուլում։

ՎՐԱՑ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

«Էրթոբա» (№ 19) արտատպելով «Ժողովրդի Ձայն»-ի (յունուարի 24-ի համար) առաջնորդողից մի քանի կտորներ քաղաքային ընտրութիւնները բոյկոտի ենթարկելու մասին, գրում է հետևեալը.

«Որ դաշնակցականները հայ պլուտոկրատիայի շահերն արտայայտողներ են, դա անվիճելի ճշմարտութիւն է։ Անվիճելի է այն էլ, որ ուրիշ բուրժուական կուսակցութիւններն էլ այս կողմից նրա պաշտօնն են կանգնած և նրա առածները են կրկնում։ Երևանում Հայ Ժողովրդական կուսակցութիւնը դաշնակցականների Թելադրութեամբ նրանց հետ միասին անմիտ պատերազմ էր մղում ընդդէմ Վրաստանի։

Թիֆլիսում նոյն կուսակցութեան բաժանմունքը դաշնակցականների հետ միասին բոյկոտ է յայտարարում քաղաքային ընտրութիւններին»։ Ապա Թերթը բերում է կտորներ յունուարի 26-ի առաջնորդողից և յետոյ շարունակում է.

«Այստեղ էլ պիտի կրկնենք այն, ինչ որ ասեցինք դաշնակցականների բոյկոտի մասին։ Միայն ապիկար բարկութեամբ կարելի է մեկնել այսպիսի բոյկոտը ընդդէմ Վրաստանի դեմոկրատիայի և ոչ Թէ քաղաքական ճնշումով։

Սոլոլակի հերոսները չեն բացասել ընտրութիւնները, երբ դեմոկրատիան բոլորովին զուրկ էր ընտրողական իրաւունքից ցենզի պատճառով։

Այն ժամանակ այս կուսակցութիւնը չէր աղաղակում ընտրութիւնները ճնշելու մասին։ Չէր վախենում իր իրաւունքներից օգտուելու ընդդէմ դեմոկրատիայի, բայց այսօր դեմոկրատական կարգ ու կանոնի ժամանակ դրութիւնը փոխուեց։ Դեմոկրատիան է այժմ քաղաքի տէրը։ Հայ Ժողովրդական կուսակցութիւնը անցեալ ընտրութիւնները ժամանակին էլ հազիւ կարողացաւ երկու կանդիդատ անցկացնել և աշկարայ է, որ բոյկոտով նա ոչ Թէ բան է կորցնում այս ընտրութիւններում, այլ կապիտալ է շահում։ 2 ձայնաւոր ունենայ, Թէ չունենայ՝ այդ միևնոյն է։ Նրա փոխարէն նա հիմա իր անզօրութիւնից այսպիսի աֆերայ է սարքում, ուզում է մեծ վիրաւորանքից իր գլուխը ազատել և «հալածուածի» դերը մտնել։

Ջուր փորձ, պարոններ։

Սոլոլակցիների տիրապետութիւնը այն օրից կորաւ, երբ փետրուարի յեղափոխութիւնը յաջողութիւն ունեցաւ, և ձեր բոյկոտը ուրիշ պատճառ չունի։ Կարող էք ասել՝ որովհետև այլևս չկայ ընտրական ցենզ, մենք ոչինչ չենք ստանալ և տանը նստելը գերադասում ենք։ Քաղաքական դեմոնստրացիաներից աւելի լաւ է ձեռք քաշէք»։

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏ.

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱՏԻԿ ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

«Տրիլբի».—Գ. Դէն այս դրաման վերստեղծել է Ժորժ-դը-Մորէի համանուն վէպից և, չընայած այն հանգամանքին, որ բեմական մի քանի անյարմարութիւններ ունի, որոնց տակաւին չի մարսում Կովկասը, ինչպէս օրինակ, դերակատարների ներկայութիւնը հասարակութեան մէջ և այլն, այնուամենայնիւ կառուցուած է յատուկ ըշկոլայով և իւրացնում է գեղարուեստական այնպիսի պահանջներին, որոնք վեհ են, նուրբ՝ իրենց տեսակով ու փխրունութեամբ։

«Տրիլբին» էստետիկ ամփոփումն է ամբողջ պօէզիայի. պոզա, պլաստիկա, երաժշտութիւն, նկարչութիւն, ապա սրանց ըմբռնողութիւնն ու [illegible] տեխնիկայի [illegible] տակ այնպէս, ինչպէս չէր կարելի բացատրել հատորների գրական քննադատութեամբ։

Այս տեսակէտից էլ պիտի աշխատենք մօտենալ։

Մայսուրեան—Տրիլբին առաջին հայեացքից հոյակապ է, վեհ, փայլուն արտաքինով, սակայն այս բոլորի հանդէպ նա չունի քնքշութիւն, դրացիօղ շարժումներ, որ անպայմանօրէն պէտք է ծառայէին նրան բացի որպէս բացառիկ գեղեցկուհու, այլև որպէս մոդելի։ Նա ապրող է, խորապէս տանջուող ու զգայուն, որի ապացոյցը տուեց մանաւանդ չորրորդ արարի երկրորդ պատկերում, բայց մուսայի նիւթ չէ գեղագէտ-նկարչի բծախնդիր ճաշակի համար։

Արտիստիկ է Աբէլեան—Սվէնգալին. արտիստ ոչ միայն որպէս Աբէլեան, այլ և որպէս Սվէնգալի-երաժիշտ, որ ապրում է իր ստեղծագործութեան Պանթեոնում այնքան վերացական ու խորախորհուրդ, իսկ մարդ-Սվէնգալին իր խանդի գերագրական զգացումների մէջ, իր տանջանքի ու սիրոյ պրոցեսում լուծում է մի հոգեբանութիւն, որի առաջ Աբէլեան միանգամայն արդարանում է իր կոչման մէջ։ Մի հանգամանք կամենում ենք շեշտել. եթէ գերմանական հրէան արագախօս է, պէտք է սրտն յարատևօրէն զուգադիպուի նաև ցեղական առոգանութիւնը, այլապէս, մէկն առանց միւսի, աննպատակ է։

Բերոյեանը հաւատարիմ մնաց Ժեկկոյի կակազութեանը, բայց զուրկ՝ խորհրդաւորութիւնից։

Լաւ կը լինէր, եթէ Իս. Ալիխանեանի (Սանդի) և Մ. Ալիխանեանի (Բիլլ) դերերը փոխանակուէին իրար հետ։

Տաֆֆին համապատասխան էր Միրզոյեանին, սակայն հարկաւոր է իմանալ, Թէ նկարելու համար ֆիգուրան չեն կանգնեցնում Թիկունքում, այլ դէմ առ դէմ, կամ առաւելն՝ կողքով. այդ պակասութիւնը մասամբ վնասում է և միւսներին։

Տիպիկ էր Աւետեան (Թոմա Բագոտ), իսկ Ալլահվերդեան (դռնապան) առ հասարակ դիմում է չափազանց շարժումների։

Տիկ. Աշխէն ընդգրկել էր մադամ Բագոտի մեղմութիւնը, բարութիւնը. քաղաքավարի էր որպէս անգլուհի, նոյնիսկ պահպանում էր համապատասխան առոգանութիւն ու շեշտ։

Միւսները ոչնչով չօգնեցին ներկայացման էստետիկացմանը, այլ ընդհակառակը, մանաւանդ երաժիշտների տիպը (Սանամեան, Թաւրիզեան), միանգամայն անտեղի ձգտում էին վերածել շարժի։

Պ—է

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԿՈԼԼԵԳԻԱ
Հրատարակիչ՝ Հայ Ժողովրդական Կուսակցութիւն

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

,,ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՁԱՅՆ"-Ի

գրասենեակում վաճառւում է նրա հրատարակութեամբ լոյս տեսած
ԳԷՈՐԳ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ
■■ ՁԵՄՍՏԻՈՆ ■■
ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ և ՎՐԱՍՏԱՆՈՒՄ
ԳԻՐՔԸ
Գինը 50 կոպէկ։
Դիմել գրասենեակ՝ Головинскій пр. № 25. 0—15

ՀԵՑԿԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ
ԵՒ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՈՒ ՀԱՇՈՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

Հայերի մէջ առևտրական կրթութիւն տարածող Կովկասեան ընկերութեան։

Նիկոլայեւսկի № 36. ✦ Կիսամեայ դպրոցի վճարը 75 ռուբ. ✦ Ուսանողների 25 տոկ. ձրի է։ 0—16